

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ТВОРЧІСТЬ ІВАНА ФИЛИПЧАКА В КРИТИЧНІЙ ОЦІНЦІ

ПЕТРА СОРОКИ

Бородіца Світлана Василівна

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

boroditsa_s@ukr.net

Петро Сорока став символом української інтелігенції, котра завжди пильно оберігала особисту тожсамість у творчості, літературознавстві, викладацькій справі. Він був «вісімдесятиницького гарту» з любов'ю до канонічного образу митця: гуманіста, філософа, інтелектуала. Відтак Петро Сорока-літературознавець спрямовував свою пильну увагу на забуті постаті українського еміграційного літературного дискурсу ХХ століття (Е. Андієвська, Р. Бабовал, О. Гай-Головко, Докія Гуменна, І. Качуровський, Д. Нитченко-Чуб, Ліда Палій, Яр Славутич, С. Ткачук, Ганна Черінь та ін.) чи знакових письменників літературного краєзнавства (Б. Бастюк, Б. Демків, Б. Мельничук, Я. Павуляк та ін.). У цьому аспекті цікавою є ретельна рецепція творчого доробку І. Филипчак. У студії «Іван Филипчак. Літературний портрет» (Тернопіль: Джура, 2001) Петро Сорока назвав митця «письменником-традиціоналістом, безмежно залюбленим у свій край і його історію» [1, с. 96], який навчав сучасників виборювати власну державу, уникаючи болісних поразок. Його оцінку визначили естетичні уподобання дослідника, що надавав перевагу сугестивному впливу текстів талановитого митця на читача, бо тільки так вони «збагачують ...душу», «присутню в кожному його слові, завжди щирому, виболеному, виношеному в серці, у майстерно сконструйованих фразах, у тому невловимому, але присутньому контексті, без якого художній твір залишається голою і холодною схемою» [1, с. 102].

Петро Сорока був із когорти величезних книголюбів. Саме книга І. Филипчака стала приводом для нашого знайомства у 2000 році, коли він активно зацікавився історичною прозою невідомого в той час західноукраїнського митця. Тому довгих вагань у доборі об'єкта дослідження не було. Вибір був обумовлений і ювілейною датою – 150-річчям від дня народження І. Филипчака – у плеяді блискучих майстрів українського художнього слова – А. Кримського, Леся Мартовича, В. Стефаніка, Лесі Українки, В. Щурата. Трагічна постать письменника зацікавила і філософією чину, сповідуваної митцем: моральний опір більшовицькій системі, що невблаганно насувалася на Західну Україну, засвідчила його категорична відмова емігрувати за кордон. Власне це рішення стало для митця доленосним. Сімдесяттрирічний письменник не витримав нелюдських умов табірної ув'язнення в Тайшеті Іркутської області, куди був засланий на п'ятнадцять років. І. Филипчак помер від фізичного виснаження 21 жовтня 1945 року. Творчий стоїцизм, людська гідність і національна гордість, співпереживання часові, утвердження важливих морально-етичних основ – ті значущі риси творчої індивідуальності письменника, котрі чітко у ній виділив критик, наголосивши: «Іван Филипчак – письменник трагічного світовідчуття. Про що б він не писав, неодмінно підводить нас до думки, що життя... дається людині для випробувань і мук, страждань і болю, в яких вибілюється душа» [1, с. 129].

Дивовижна працьовитість І. Филипчака, котрий творчо себе ніколи не обмежував, близька універсальному талантові Петра Сороки – поета, прозаїка, критика, літературознавця, публіциста, редактора.

У літературному портреті Петро Сорока чітко окреслив продуктивні творчі іпостасі західноукраїнського письменника – прозаїка, громадського діяча, педагога, краєзнавця, редактора, музеолога. У його баченні він «умів копіювати життя, але копіювати творчо, переломлюючи побачене крізь призму свого світобачення і світосприйняття» [1, с. 74]. Сумлінний оглядач українського літературного процесу ХХ століття, науковець зіставляв художній метод І. Филипчака та індивідуально-авторську специфіку прозаїків-сучасників

О. Назарука, С. Фостуна, історичних романістів П. Загребельного, Р. Іваничука, В. Малика, Ю. Мушкетика, С. Склярєнка, Р. Федоріва.

Високою була його оцінка повістєвої прози І. Филипчака, поділеної на кілька тематичних груп: цикл повістей про розквіт і занепад Галицько-Волинського князівства («Дмитро Детько», «За Сян!», «Будівничий Держави», «Іванко Берладник»); про Калське побоїще («Над Калкою»); про відомих українок («Анна Ярославна – королева Франції», «Княгиня Романова») та українців («Юрій Кульчицький – герой Відня»); про формування української інтелігенції («Сила волі», «За вчительським хлібом», «Братня любов кріпша від камінних стін»). У них І. Филипчак запропонував оригінальну версію природи творчості, що привернула симпатії вибагливої читацької аудиторії, оскільки задовольняла смаки модерністів і традиціоналістів. Цю ситуацію літературознавець пояснював так: «Письменник сильний у зображенні емоцій, людських переживань. Відчувається, що все він пропускає крізь призму власного серця, бо сам багато звідав і пережив, й отже має право покладатися на власний досвід і звідані відчуття. Для письменника це надзвичайно важливо» [1, с. 202]. Водночас Петро Сорока наголошував, що І. Филипчакові-епіку «краще вдаються ті картини, де відбувається глобальний здвиг народу, великий рух і вирування пристрастей та стихій. Тоді його перо почувається вільно і розкуто, оповідь набирає особливої динаміки і разом з тим сили та виразності» [1, с. 223]. Відтак його історичні повісті по праву стоять поряд з історичною прозою В. Бирчака, А. Кащенко, Ф. Коковського, Д. Мордовця, А. Чайковського та ін.

Варті уваги думки Петра Сороки про особливості характеротворення у творах І. Филипчака, де персонажі завжди «справжні, живі і ніколи не намальовані тільки одними фарбами», «залишаючи простір для читацької думки» [1, с. 279]. Тому головні герої повістей – психологічно переконливі «цільні натури», що формуються і діють в екзистенційно-загрожених ситуаціях. Вони – «молоді одержимі і жертівні патріоти», свідомі українці, характери яких і формували націєцентричні твори І. Филипчака. Загалом же міркування

про літературну спадщину І. Филипчак можна резюмувати такими словами Петра Сороки: проза митця «від композиції до системи образів підпорядкована основам старої доброї школи... бо автор знав свого читача, його запити, рівень освіченості і орієнтувався на нього. Йому йшлося про те, щоб зробити свій твір твором читабельним... А досягти цього можна було тільки ідучи шляхом класичної школи, повчально-дидактичної лектури» [1, с. 364].

У висновках розділу другого «Крізь призму минулої слави й звитяги, або Цикл повістей про Галицько-Волинську державу» Петро Сорока виділив цитату Ю. Шевельова: «Життя не було б життям, якби на нього не чатувала смерть. Є терміни і строки, і їх не перейти» [1, с. 202]. На жаль... Але інтелектуальна праця Петра Сороки повернула українській літературі не лише самотню постать І. Филипчак, хоча його літературний портрет і до сьогодні єдиний серед літературознавчих розвідок про творчість західноукраїнського письменника. Тож Петра Сороку без перебільшення визнаємо ентузіастом-просвітником, чиї книги ще будуть у кожній бібліотеці як знак нашої духовної зрілості.

Список використаних джерел

1. Сорока П. Іван Филипчак. Літературний портрет. Тернопіль: Джура, 2001. 488 с.